

A társadalmi felelősségvállalás helye és szerepe a bankszektorban

A 2008-as pénzügyi válság kiindulópontja a bankrendszer volt. A válság miatt kérdések fogalmazhatóak meg a bankok jogszerű, illetve etikus működésével kapcsolatban. Jelen tanulmányban azt vizsgáljuk, milyen módon erősíthető a bankok etikus magatartása, mit is jelent a társadalmi felelősségvállalás fogalma a banki tevékenységben. A tanulmányban az újabb kutatási eredményeket foglaljuk össze.

1. A PÉNZÜGYI PIACOK SZEREPLŐI

A gazdaságtörténetben visszatekintve a pénzügyi tevékenység csírát a pénzváltás és a pénzkölcsönzés jelentette, amit később a betéti ügyletek egészítettek ki. Évszázadokig az ügyleteket etikai normák szabályozták, különösen a kölcsönzés területén. Ezek az etikai szabályok a piacgazdaság térhódításával szinte eltűntek Európában és a piacgazdasági fejlődés útjára lépő országokba.^[4] A pénzügyi rendszerben megjelenő zavarok miatt a 19-20. században a pénzügyi intézmények működésének szabályozásában az államok kezdtek szerepet vállalni. A pénzügyi intézményrendszer története során a szereplők viszonyrendszerében változó súllyal volt jelen az etikai, a piaci, illetve a bürokratikus koordináció. A 20. század utolsó negyedére a piaci koordináció dominanciája lett a jellemző. A pénzügyi piacok deregularizációja, liberalizálása erre a folyamatra utal. A pénzügyi folyamatok országhatárokon túlra való kiterjedése nem új jelenség, viszont az országok határát átlépő ügyletek tömegesedése, az ügyletekre vonatkozó szabályok egységesedése már az utóbbi évtizedek változásainak következménye. Ezt a folyamatot nevezik általánosan pénzügyi

[1] Nemzeti Közszerológiai Egyetem, egyetemi tanár (dr.lentnercsaba@gmail.com).

[2] Miskolci Egyetem, egyetemi docens (vgtkrisz@uni-miskolc.hu).

[3] Széchenyi István Egyetem, egyetemi docens (tatay@sze.hu).

[4] Fekete O. – Tatay T. (2013): *A kölcsönzés feltételeinek erkölcsi vonatkozásai*. Acta Scientiarum Socialium 38. 145-151.

globalizációnak. A pénzügyi területen alkalmazott új technológiák, módszerek a liberalizációtól támogatva soha nem látott méretű pénzügyi innovációt hoztak. Az új instrumentumok, megoldások, ügyletek, intézményi formák a pénzügyi piacok képét átformálták.

A pénzügyi szervezetekre jellemző, hogy a tevékenységük miatti érintettek köre igen széles, nemcsak a tulajdonosok és a munkavállalók, hanem szolgáltatásaik igénybevevői is évekig, évtizedekig kapcsolódnak egy-egy intézményhez. Szolgáltatásaik igénybevétele nem egy egyszeri aktus, könnyen felbontható kapcsolatrendszer, hanem hosszútávra szóló elköteleződés. A külső érintettek tartós befektetéseiken, felvett hiteleiken keresztül több évtizedre „együtt élnek” valamely pénzügyi intézménnyel. Az adott szervezet gazdálkodása pedig közvetlen befolyásolja jelenüket és jövőjüket, hiszen befektetéseik le- vagy felértékelődhetnek, jövedelmük változhat, adósságszolgálatuk módosulhat.^[5]

Az 1990-es évek világgazdaságában a pénzügyi szervezetek tevékenységének súlya jelentősen megnőtt. Ugyanakkor ezek az intézmények a válságok globális terjedésének közvetítőivé váltak. Sőt újfajta ügyleteik, instrumentumaik maguk lettek a válságok okai, hozzájárultak válságok hatásának felerősítéséhez.^[6] A latin-amerikai válságok felhívták a figyelmet arra, hogy a pénzügyi piacok hogyan válhatnak a válságok tovaterjedésének csatornáivá. A kelet-ázsiai válság megmutatta, hogy pénzügyi intézmények miként mélyíthetik, illetve okozhatják egy-egy régió gazdasági problémáit. A Barings Bank bukása és az LTCM (Long Term Capital Management) összeomlása ráirányította a figyelmet az innovatív termékek és ügyletek kockázataira. A mélyben meghúzódó feszültségek igazából azonban a 2008-as válság kirobbanásával váltak nyilvánvalóvá.

A pénzügyi piacok középpontjából, az USA pénzügyi piacairól induló válság a fejlett világ legnagyobb részét erősen érintette. A válság nem maradt meg a pénzügyi piacok keretein belül, hanem reálgazdasági visszaesést is okozott, valamint társadalmi problémákat is maga után vont. Több irányban is megindult a gondolkodás, miként lehetne a válságot orvosolni, miként lehetne a későbbi hasonló eseményeket elkerülni. Az elemzések legfontosabb területei a háztartások pénzügyi kultúrájának vizsgálata, a pénzügyi szektor szabályozásának értékelése, a pénzügyi szektor önszabályozásának megvalósítása lettek. Ez utóbbi terület ismételt az etikai koordináció bekapcsolásának lehetőségét érinti. Az etikai vonatkozások sajátos területeken ma is megmutatkoznak,

[5] Sági, J. (2012): Debt trap – monetary indicators of Hungary’s indebtedness. In: Farkas, B. (ed.): *Crisis Aftermath: Economic policy changes in the EU and its Member States*. University of Szeged. 145-156.

[6] Bessler, W. – Kurmann, P. (2013): *Bank Risk Factors and Changing Risk Exposures of Banks: Capital Market Evidence Before and During the Financial Crisis*. Midwest Finance Association 2013 Annual Meeting Paper.

a válság hatására a figyelem erősödött irányukban. Ilyen sajátos megvalósulása az etikai korlátok beépülésének a pénzügyi tevékenységbe az iszlám finanszírozásban jelenik meg példaként.^[7]

A fejlett piacgazdaságokban a pénzügyi intézmények útkeresésében a társadalmi felelősségvállalás megjelenítése kapott hangsúlyos szerepet. A pénzügyi szféra területén a társaságok belső üzleti érdekei mellett meghatározó, sőt növekvő szerepet kaptak a társadalmi, környezetvédelmi és emberjogi célok. Pénzügyi jelentéseik is kiemelt figyelmet fordítottak a vállalkozás tevékenységének társadalmi, gazdasági és környezeti hatására. Végül is egy bank stabil pénzügyi helyzete, növekvő gazdasági teljesítménye, etikus és transzparens tevékenysége, valamint felelős pénzügyi szolgáltatásai biztosítják a kiszámítható, megbízható működést, amely egyben lehetőséget nyújt a környezet, illetve a társadalom igényeinek szélesebb körű figyelembevételére, támogatására. Tanulmányunkban a továbbiakban ezt a területet kívánjuk körbejárni.

2. A BANKI CSR ÉRTELMEZÉSE

A Vállalati Társadalmi Felelősségnek (CSR) nincs mindenki által egységesen elfogadott definíciója, eszközként, koncepcióként, sőt új üzleti modellként írják le, amely gyökeres szemléletváltást igényel a vállalatoktól. Ez utóbbi paradigmaváltást feltételez az üzleti életben, ami szerint egy vállalat több mint tőkemegtérülést és profitmaximalizálást célzó képződmény. Egyben emberek közössége is, amely társadalmi és természeti környezetben működik, működése környezeti és társadalmi hatásait figyelembe kell vennie.^[8]

A CSR egyik legismertebb és leginkább elfogadott definíciója Carrolltól származik, e szerint a vállalatok társadalmi felelőssége gazdasági, jogi, etikai és diszkrecionális (jótékonysági) elvárásokat jelent, mely a társadalom részéről jelentkezik. A CSR piramis érzékelteti a felelősség különböző rétegeit. Az alapot a gazdasági felelősség jelenti. Ezzel egyidőben a vállalatoknak meg kell felelni a jogi normáknak. Az etikai felelősség alapvető szintje a helyes, igazságos, tisztességes viselkedés kötelezettsége, és túlmutat a jogszabályoknak való megfelelésen. Ezekon felül jelenhet meg a diszkrecionális vagy jótékonysági felelősség.^[9] Az egyes szinteket mutatja az 1. ábra.

[7] Bajkó A. – Varga J. (2013): *Az iszlám és a hagyományos bankrendszer összehasonlító elemzése*. A Virtuális Intézet Közép-Európa Kutatására Közleményei, 5(1). No. 12-13.

[8] Szegedi, K. (2014): Possibilities of Corporate Social Responsibility. In: Berényi L. (ed.): *Management Challenges in the 21st Century*. LAP LAMBERT Academic Publishing.

[9] Carroll, A. B. (1991): *The Pyramid of Corporate Social Responsibility: Toward the Moral Management of Organizational Stakeholders*. Business Horizons, July-August 1991.

A CSR kihívásokra a bankszektor viszonylag későn reagált. Előbb környezeti kérdésekkel foglalkoztak, majd ezt követték a társadalmi kérdések.^[10] A CSR szerepe a pénzügyi szférában megjelenő eszközként arra szolgál, hogy növelje és legitimálja annak gazdasági teljesítményét, másrészt megjelenik az üzleti etikai alapelvek megtestesítőjeként is.^[11] A 2008-as pénzügyi válság ráirányította a figyelmet a CSR szükségességére ebben a szférában is, felerősítve a bizalom és az ezt elősegítő elszámoltathatóság és transzparencia iránti igényt. A pénzügyi intézmények hagyományosan fő társadalmi funkciójának tekintett közvetítő szerep, amely a megtakarításokat közvetíti a befektetések felé, a hatékony allokáció és kockázatmenedzsment mellett az etikus és felelős viselkedés iránti igény révén a pénzügyi és befektetési folyamat az elmúlt években túlmutat a betétesek és tulajdonosok legitim érdekeinek védelmében.^[12]

1. ábra: CSR piramis

Forrás: IMF, World Economic Outlook (WEO), 2014 április.

A bankok primer érintettjei a tulajdonosok, a kölcsön felvevők, a betétesek, a vezetők, a munkavállalók és a szabályozók. A bankszektor lényeges sajátossága sok más szektorhoz képest, hogy nagyszámú és sokféle érintettel rendelkezik. Így az információ-aszimmetria sokkal komplexebb. A rendszer másik sajátossága, hogy a bankszektor stabilitásának biztosítása érdekében sokszor szigorúbb szabályozás jellemzi.^[13] A bankszektor más gazdasági szektoroktól eltérő jellege eltérő CSR gyakorlatot eredményezett. Ebben a szektorban hangsúlyosan

[10] Viganó, F. – Nicolai, D. (2009): CSR in the uropean banking sector: evidence from a survey. In: Barth, R. – Wolff, F. (ed.): *Corporate Social Responsoibility in Europe: Rhetoric and Realities*. Edward Elgar Publishing Inc.

[11] Scholtens, B. (2006): *Finance as a driver of corporate social responsibility*. Journal of Business Ethics, 68,(1). 19–33.

[12] Tzu-Kuan Chiu (2013): *Putting Responsible Finance to Work for Citi Microfinance*. J Bus Ethics.

[13] Yamak, S. – Stier, Ö. (2005): *State as a stakeholder*. Corporate Governance: The international journal of business in society. 5(2). 111–120.

jelenik meg a felelősség a banki hitelezés, a befektetés és a vagyonkezelési tevékenység területén. Nagyon lényeges a megvesztegetés és a pénzmosás elleni küzdelem, melyek meghatározó elemei a korrupció elleni harcnak, ami lényeges eleme a banki CSR tevékenységnek.^[14]

Bár a bankoknak kisebb a közvetlen természeti környezetre való hatásuk, a közvetett környezeti és társadalmi felelősségük megnőhet azzal, ha olyan vállalatokat hiteleznek, amelyek szennyezik a környezetet, nem biztonságos termékeket gyártanak vagy megsértik az emberi jogokat.^[15] A bankoknak így egyfajta közvetítői szerepük van, ami jelentős károkat okozhat.^[16] A közvetett hatás nemcsak a banki szolgáltatásokat igénybevevők kapcsán jelentkezik, hanem a beszállítók vonatkozásában is. A felelős beszállítói láncmenedzsment elemeként a környezeti és társadalmi szempontok beszállítói politikába való integrálása a pénzügyi területen is megjelent.

A pénzügyi szférában a Carroll-féle CSR modellt alkalmazva a bankok felelősségi szintjei.^[17]

1. Gazdasági felelősség – Az, amiért a bankok hagyományosan léteznek, azaz a tulajdonosok jólétének növelése, a nyereségesség és a növekedés biztosítása. Ennek egyik eszköze a pénzügyi innováció. Mivel az egyéni és vállalati pénzügyi szükségletek állandóan változnak, a bankok új lehetőségeket hoznak létre a kockázatkezelésre és a források hatékony közvetítésére. Ez új termékek kifejlesztését, a meglévőket újradefiniálását és új csatornákat jelent. Ezek meghatározásában jelentős szerepe van a stakeholderekkel való interakciónak.
2. Jogi felelősség – A szabályozást a jogszabályok határozzák meg, a célja a kockázat minimalizálása, a biztonság és a pénzügyi rendszerbe vetett bizalom biztosítása. A jogszabályok a gyakorlatban kiegészülnek a különböző felügyeleti, szakmai szövetségek iránymutatásainak való megfeleléssel, amit a compliance funkció fejez ki. Ilyen például Magyarországon a 11/2006. vagy a 6/2013. (III.11) számú PSZÁF ajánlás, az Európai Unió Compliance and the Compliance function in banks, Guidelines on Internal Governance (GL 44, Sept 2011) vagy a Guidelines on Certain Aspects of the MiFID compliance function requirements, nemzetközi szinten a Foreign Account Tax Compliance Act, a Dodd-Frank Wall Street Reform and Consumer Protection Act (2010) vagy a UK Bribery Act, 2010.^[18]

[14] Uo.

[15] Idowu, S. O. – Filho, W. L. (eds.) (2009): *Professionals' Perspectives of Corporate Social Responsibility*. Springer Verlag, Berlin–Heidelberg.

[16] Thompson, P. – Cowton, C. J. (2004): *Bringing the environment into bank lending: Implications for environmental reporting*. *The British Accounting Review* 36. 197–218.

[17] Carroll, A. B. (1991); Decker, S. – Sale, C. (2009): *An Analysis of Corporate Social Responsibility, Trust and Reputation in the Banking Profession*. In: Idowu, S. O. – Filho, W. L. (2009).

[18] Wieland, Zs. (2013): *Compliance funkció. Felelős Vállalatirányítás, -integritás és átláthatóság erősítésének eszközei*. E&Y Baker&McKenzie konferencia.

3. Etikai felelősség – Az etikai normák az egyéni lelkiismeret és a külső érintetti elvárások alapján vezethetők le. A Londoni tőzsde mottója, a „My word is my bond” a becsületesség és őszinteség etikai alapelvét testesíti meg, melyek a bizalom mellett hagyományosan összekapcsolódnak a pénzügyi szektorral. Az önkéntes kötöttséget megtestesítő etikai kódexekben ezenkívül például a tisztesség, a fair viselkedés, a tisztelet, a transzparencia és az átláthatóság alapelvei jelennek meg a pénzügyi szférában. Az érintettek etikai értékei, elvárásai a leginkább a kommunikatív etika gyakorlati megvalósulását jelentő érintetti dialógusban ismerhetők meg. A jogszabályoknak való megfelelést célzó compliance megközelítés viszont sokszor nem kedvez az etikus üzleti gyakorlat és üzleti kultúra kiépítésének.
4. Diszkrecionális (jótékonsági) felelősség – Nem vezethető le külső elvárás alapján, önkéntes tevékenység, mégis széles körben elterjedt a bankok körében, hozzájárul a bank illetve a pénzügyi szektor reputációjának emeléséhez. A válságot követő években a banki CSR általánosan értelmezett területeire, illetve preferenciáira vonatkozó társadalmi igény megváltozása érzékelhető. Indokolt a bank üzleti tevékenységéhez, ügyfélköréhez közvetlenebb módon kapcsolódó társadalmi igények érvényesítése a társadalmi felelősségvállalásban.^[19]

Az érintettek vonatkozásában az ügyfelek fő elvárásai a biztonságos termékek és a megfelelő tájékoztatás. A munkavállalók biztonságos, diszkriminációmentes munkahelyet, az emberi méltóság szem előtt tartását, a versenytársak tisztességes versenyt várnak el. A bankoknak figyelni kell nemcsak saját szervezetük működésének közvetlen környezeti hatásaira, de hitelezési tevékenységük hatásaira is.^[20]

Társadalmi szempontból megjelent az elmúlt években a szegények segítése. Formája például mikrohitel program, low-income banking révén.^[21] Ennek háttereként az ENSZ a Felelős Befektetés alapelveiben hangsúlyozza az „inclusive finance” fontosságát az olyan sebezhető rétegek számára, akik egyébként nem tudnák megfizetni a pénzügyi termékeket és szolgáltatásokat.^[22]

A 2. ábra a banki aktivitás és a CSR aktivitás függvényében mutatja a jellemző banki CSR területeket. A banki aktivitást a mérlegfőösszeg és a fiókok számának függvényében értelmezzük, a CSR aktivitás azt mutatja, hogy beintegrálja-e a bank üzleti tevékenységébe a CSR kezdeményezéseket, vagy csupán a jótékonsági szempont jelenik meg ezekben. A bemutatott CSR térkép a magyarországi kereskedelmi bankok honlapján található információk alapján készült.

[19] Lentner Cs. (2011): *A pénzügyi intézetek társadalmi felelősségvállalásának új dimenziói és a és a könyvvizsgálat szerepe*. Számvitel – Adó – Könyvvizsgálat. 6. 280–283.

[20] Thompson, P. – Cowton, C. J. (2004).

[21] Tzu-Kuan Chiu (2013).

[22] PRIs (2011). Principles for investors in inclusive finance. <http://www.unpri.org/files/2012.05.02%20PIIF.pdf>. Accessed October 10, 2012.

2. ábra: Bank CSR térkép

CSR aktivitás	<p>Üzletbe integrált tevékenység</p> <ul style="list-style-type: none"> - Pénzügyi kultúra, tudatosság fejlesztése, pénzügyi oktatás - Felelős, prudens hitelezés, kockázatkezelés - Korrekt, transzparens pénzügyi szolgáltatás, panaszkezelés 	<ul style="list-style-type: none"> - Hátrányos helyzetű ügyfelek segítése a banki szolgáltatások igénybevételére, termékek speciális igényű ügyfeleknek - Érintettek bevonása, etikus kezelése - Szociális (társadalmi) vállalkozások pénzügyi támogatása - Környezetvédelmi beruházások finanszírozása - Érzékeny szektorok finanszírozási alapelveinek kidolgozása - Pénzmosás, korrupció, terrorizmus elleni küzdelem
	<p>Nem üzleti tevékenység</p> <ul style="list-style-type: none"> - Önkéntes akciók a helyi lakóközösség javítására - Hátrányos helyzetű társadalmi csoportok támogatása - Helyi közösség támogatása - Sport támogatása - Civil szervezetek támogatása - Kultúra és művészet támogatása 	<ul style="list-style-type: none"> - Hátrányos helyzetűek támogatása - Sport támogatása - Művészet, kultúra, tudomány támogatása - Civil szervezetek támogatása - Környezeti hatások csökkentése (szelektív hulladékgyűjtés, irodaház kialakítása) - Munkahelyek biztosítása, megfelelő munkakörülmények, esélyegyenlőség
	Banki aktivitás	

Forrás: Saját szerkesztés.

A CSR felfogás kiterjesztése véleményünk szerint további területeken lehetséges. A döntéseknél mérlegelhetőek lehetnek azok a hasznok és károk, amelyeket az adott szervezeten kívül okoz a döntés, az adott szervezet részére nem jelentenek rövidtávon hatást a profitra. Például a rendszerszintű zavarokat előidéző hibás termékfejlesztés a háztartások egyes csoportjainak megtakarításait semmisítheti meg. A helyes irányok megtartása végett rögzíthetőek az alapelvek a jogszabályokon túlmutató, önkéntesen megfogalmazott etikai kódexekben. Az etikai szabályok betartását a banki szervezetben erőteljesebben garantálni kell.

3. A BANKI CSR ÉRTÉKELÉSE

A hagyományos közgazdaságtan felfogása szerint a gazdasági jólét a Pareto optimum elérésével alakul ki a legmagasabb szinten. A gazdaság eme kívánatos állapotát alapvetően a tiszta, korlátozásoktól mentes piac valósíthatja meg. Az egyensúlytól való eltérést a piaci működés javítása oldhatja meg. Ebben a világban a gazdaság szereplői között kapcsolatokat csak a piaci koordináció jelentheti, az etikai, bürokratikus koordináció élesen elkülönítve vannak csak

jelen, de a gazdasági viszonyokban meglétük nem kívánatos. A válságok a piac tisztulásához, hatékonyabbá válásához vezetnek. Álláspontunk szerint viszont ezek a nézetek nem veszik figyelembe a társadalom és benne a gazdaság valós működését, illetve a gazdaság kilengéseinek súlyos, társadalmat romboló, a gazdaságot hosszabb időre visszavetítő következményeit.

Egyre többen vannak azon a véleményen, hogy az üzleti döntéshozatal nem csak a profit maximalizálást kell, hogy szem előtt tartsa, hanem az üzleti szervezetek önkéntes alapon járuljanak hozzá a társadalmi problémák megoldásához, ami nem gazdasági érdekük, hanem morális kötelességük.^[23] A CSR-nak értékorientált megközelítésnek kell lenni, amely szerves részét képezi a bankok mindennapi működésének és beépül a szervezeti kultúrába.

A CFA Institute globális kutatásában 6783 megkérdezett véleményét gyűjtötték össze 22 országból. 56 százalékuk az etikai kultúra hiányát érzékeli a pénzügyi cégeken belül, ami hozzájárul a pénzügyi szektorba vetett bizalomhiányhoz. A megkérdezettek kétharmada szerint az etikai és integritás kultúrát újra kell építeni, ez jelenti ugyanis a fő problémát, és nem a piaci vagy kormányzati szabályozási hibák. Nem elegendő azonban az etikai alapelveket megfogalmazni, hanem azokat be is kell tartani: „Az etika állandó tevékenység, ami segíti a pénzügyi szektor reputációjának helyreállítását. A pénzügyi szakemberek önkontrolljának fejlesztésére, a teljes szektor etikai kultúrájának kiépítésére, valamint az illegális és etikátlan tevékenység szigorú büntetésére van szükség.”^[24]

Természetesen érdemes a gondolkodást kiterjeszteni az eddig nem érintett területekre, ami a pénzügyi rendszer stabilitásának, ezáltal a gazdaságok töretlen fejlődésének elősegítője lehet.

IRODALOM

- Bajkó A. – Varga J. (2013): *Az iszlám és a hagyományos bankrendszer összehasonlító elemzése*. A Virtuális Intézet Közép-Európa Kutatására Közleményei, 5(1). No. 12-13.
- Barclift, Z. J. (2012): *Corporate Social Responsibility and Financial Institutions: Beyond Dodd-Frank*. Banking & Financial Services Policy Report, 31(1).
- Bessler, W. – Kurmann, P. (2013): *Bank Risk Factors and Changing Risk Exposures of Banks: Capital Market Evidence Before and During the Financial Crisis*. Midwest Finance Association 2013 Annual Meeting Paper.
- Carroll, A. B. (1991): *The Pyramid of Corporate Social Responsibility: Toward the Moral Management of Organizational Stakeholders*. Business Horizons, July-August 1991.
- CFA Institute (2013): *Global Market Sentiment Survey*.
- Decker, S. – Sale, C. (2009): *An Analysis of Corporate Social Responsibility, Trust and Reputation in the Banking Profession*. In: Idowu, S. O. – Filho, W. L. (2009).

[23] Barclift, Z. J. (2012): *Corporate Social Responsibility and Financial Institutions: Beyond Dodd-Frank*. Banking & Financial Services Policy Report 31(1).

[24] CFA Institute (2013): *Global Market Sentiment Survey*. 9.

- Fekete O. – Tatay T. (2013): *A kölcsönzés feltételeinek erkölcsi vonatkozásai*. Acta Scientiarum Socialium 38. 145–151.
- Idowu, S. O. – Filho, W. L. (eds.) (2009): *Professionals' Perspectives of Corporate Social Responsibility*. Springer Verlag, Berlin–Heidelberg.
- Lentner Cs. (2011): *A pénzügyintézetek társadalmi felelősségvállalásának új dimenziói és a és a könyvvizsgálat szerepe*. Számvitel – Adó – Könyvvizsgálat, 6. 280–283.
- PRIs (2011). Principles for investors in inclusive finance. <http://www.unpri.org/files/2012.05.02%20PIIF.pdf>. Accessed October 10, 2012.
- Sági, J. (2012): Debt trap – monetary indicators of Hungary's indebtedness. In: Farkas, B. (ed.): *Crisis Aftermath: Economic policy changes in the EU and its Member States*. University of Szeged. 145–156.
- Scholtens, B. (2006): *Finance as a driver of corporate social responsibility*. Journal of Business Ethics, 68(1). 19–33.
- Szegedi, K. (2014): Possibilities of Corporate Social Responsibility. In: Berényi L. (ed.): *Management Challenges in the 21st Century*. LAP LAMBERT Academic Publishing.
- Thompson, P. – Cowton, C. J. (2004): *Bringing the environment into bank lending: Implications for environmental reporting*. The British Accounting Review, 36. 197–218.
- Tzu-Kuan Chiu (2013): *Putting Responsible Finance to Work for Citi Microfinance*. J Bus Ethics.
- Viganó, F. – Nicolai, D. (2009): CSR in the uropean banking sector: evidence from a survey. In: Barth, R. – Wolff, F. (ed.): *Corporate Social Responsobility in Europe: Rhetoric and Realities*. Edward Elgar Publishing Inc.
- Wieland, Zs. (2013): *Compliance funkció. Felelős Vállalatirányítás, -integritás és átláthatóság erősítésének eszközei*. E&Y Baker&McKenzie konferencia.
- Yamak, S. – Süer, Ö. (2005): *State as a stakeholder*. Corporate Governance: The international journal of business in society. 5(2) 111–120.

A kutatómunka (részben) a Miskolci Egyetem stratégiai kutatási területén működő Mechatronikai és Logisztikai Kiválósági Központ keretében valósult meg. (Azonosító szám: TÁMOP-4.2.1.B-10/2/KONV-2010-0001)

ENGLISH ABSTRACT

The starting point of the financial crisis in 2008 was the bank system. Due to the crisis questions can arise regarding the legal as well as the operations of the banks. In our recent study it will be analysed how the ethical behaviour of the banks can be improved and what the concept of social responsibility means in the bank operations. In the study the result of the latest researches will be summarised.